

تحلیل گفتمان وصیت‌نامه سرداران شهید شهرستان خلخال

پرویز صبوری کزج^۱، جواد صبوری کزج^۲

تاریخ دریافت: ۹۹/۱۰/۲۳

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۱/۲۰

چکیده

تحلیل پدیده‌های پیرامون دفاع مقدس به دلیل عظمت این رویداد و نقش آن در درک درست گفتمان انقلاب اسلامی از اهمیت بسزایی برخوردار است. شهدا، کنشگران و میدان‌داران عرصه نبرد هشت سال دفاع مقدس، مبانی فکری و آرمانی خود را در قالب وصیت‌نامه، به مثابه منشور انقلاب اسلامی ایران برای نسل‌های آینده به یادگار گذاشته‌اند. این پژوهش با هدف تحلیل گفتمان وصیت‌نامه سرداران شهید شهرستان خلخال، با روش پدام (روش تحلیل گفتمان کاربردی)، انجام شده است. با تحلیل وصیت‌نامه‌ها، هشت دال گفتمانی استخراج شد که عبارتند از: ۱- جهاد به مثابه آزمونی برای تقرّب الهی، ۲- زنده نگه داشتن دین اسلام و زمینه‌سازی برای ظهور حضرت مهدی موعود (عج)، ۳- وحدت حول اطاعت از ولایت فقیه، ۴- عقلانیت و معنویت، ۵- تأکید بر حق‌الله و حق‌الناس، ۶- شهادت‌طلبی و یاد امام حسین (ع)، ۷- استکبارستیزی، ۸- مسجد؛ به عنوان پایگاه فکری و نظامی.

کلید واژه‌ها: تحلیل گفتمان، وصیت‌نامه، شهید، روش پدام، دفاع مقدس.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱- دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، Email: Saboori.p@gmail.com

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد فرهنگ و ارتباطات دانشگاه امام صادق (ع)، Email: JavadSabouri@yahoo.com

مقدمه

هشت سال دفاع مقدس در تاریخ ایران برگ زرینی است از نمایش روحیه، منش و فرهنگ زنان و مردان این مرز که برای حفظ باورها و اعتقاداتشان با لیبیک به رهبر و امام خویش از خود گذشتند و با الگوگیری از یاران حسین (ع)، ایثار و شهادت را برای جهانیان تفسیری دوباره نمودند. به تعبیر دکتر شریعتی برای شهید، در «نتوانستن» نیز «بایستی» هست، برای او زندگی، عقیده و جهاد است (شریعتی، ۱۳۸۸). بدین دلیل است که شهیدان زندگان جاوید تاریخند^۱ و در مقابل جامعه و بشریت مسئولیت دارند به همین علت شهید مطهری، از شهدا به شمع محفل بشریت یاد می‌کند (مطهری، ۱۳۶۸: ۴۲). دفاع مقدس، تبلور عملی و تجلی عینی همه ارزش‌های متعالی انسانی بود، ارزش‌هایی از جنس شهادت‌طلبی، انفاق، بذل، احسان، عفو، بردباری، فروخوردن خشم، پایداری، شجاعت، استقامت، عدالت‌خواهی، ظلم‌ستیزی، آزادی‌خواهی، غیرت و جوانمردی.

با گذشت سه دهه از دوران دفاع مقدس، با وجود دفاعی و مقدس‌دانستن آن در زمینه جایگاه و تأثیرگذاری شهدا گرچه کارهایی انجام گرفته است که می‌توان آنها را در اغلب حوزه‌های فرهنگی ملاحظه کرد، اما با توجه به بررسی‌های به عمل آمده، نتایج پژوهش‌های مربوط نشان‌دهنده کم‌رنگ‌بودن نسبی این مفاهیم و نارسایی‌هایی در این زمینه است (نظری و همکاران، ۱۳۹۸).

با وجود اینکه از نظر زمانی، هشت سال دفاع مقدس در اوایل انقلاب اسلامی اتفاق افتاد و سه دهه از آن حادثه و رویداد می‌گذرد، لکن توجه به مفاهیم و گفتمان غالب آن، از اهمیت زیادی برخوردار بوده است. از یکسو اهمیت مدت زمان هشت ساله که در پی پیروزی انقلاب اسلامی بر استبداد و استثمار و استکبار پدید آمد و بخش عظیمی از انرژی کشور را به خود اختصاص داد؛ از سوی دیگر گفتمان غالب دفاع مقدس یک گفتمان برآمده از گفتمان انقلاب اسلامی است که با تحلیل و بررسی آن، زوایا و ابعاد مختلف آن بیشتر نمایان می‌شود. به بیان دیگر، کشف گفتمان غالب دفاع مقدس، به شناسایی و فهم عمیق از انقلاب اسلامی منجر می‌شود.

۱- وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ (آل عمران: ۱۶۹)

وصیت نامه به عنوان آخرین توصیه و سفارش هر فردی به نسل های آتی محسوب می شود، به عبارتی عمق نگاه و فصل الخطاب هر شخصی را نشان می دهد که در زیست جهان خود آرمان و هدفش چه بوده و برای اكمال و اتمام برنامه زندگی اش به آیندگان چه سفارشی نموده است. به عبارتی وصیت کننده طی آن می خواهد که دیگران، بعد از مرگ او حقوق او را استیفا و خواسته های او را عملی نمایند (نوین، ۱۳۸۷: ۲۲)؛ بنابراین مطالعه و تدبیر در وصیت نامه شهدا از این جهت می تواند حاکی از نمایش مبانی فکری و عقیدتی وی لحاظ شود و از سویی چراغ راهی است در فضای سیاسی و اجتماعی پیش آمده از جانب فتنه های غبار آلود شدن^۱ که به آیندگان، مسیر درست انقلابی ماندن را نشان می دهد.

این پژوهش با هدف گسترش فرهنگ ایثار و شهادت و تبیین راه سرخ تشیع، به دنبال کشف گفتمان وصیت نامه سرداران شهید شهرستان خلخال است تا به این سؤال اساسی پاسخ داده شود که منظومه فکری و به طور کلی هستی شناسی و انسان شناسی و ارزش شناسی سرداران شهید خلخال چگونه بوده است؟

پیشینه پژوهش

باتوجه به اهمیت موضوع، تحقیقات و پژوهش های زیادی در خصوص تحلیل دست نوشته ها و وصیت نامه های شهدا در کشور ما صورت گرفته است. نظری و همکارانش (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «کشف مبانی فلسفی آموزه های تربیتی وصیت نامه شهدای دانشجوی دوران دفاع مقدس» نتیجه گرفتند در وصیت نامه شهدا در مورد هستی شناسی به اندازه ای پرداخته شده است که خواننده با مراجعه به وصیت نامه های شهدای دانشجو، تصویر روشنی از خداوند و هستی، تعلق هستی به خداوند و تقابل حق و باطل و فناپذیری دنیا به دست می آورد. در عین حال در وصیت نامه شهدای دانشجو به چستی هستی به میزان کمتری توجه شده است. در بعد انسان شناسی شهدای دانشجو، به چستی هستی به میزان کمتری توجه شده است. در بعد انسان شناسی، شهدای دانشجو در هیأت فیلسوف تمام عیار ظاهر شده و به ویژگی های انسان از جمله آزادی، اراده، شناساگر بودن، مسئولیت پذیری، پاک سرشت بودن و ترکیب جسم و روح پرداخته اند. در خصوص

۱- وَ قَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً (انفال: ۳۹)

شناخت‌شناسی، بیشترین استناد شهدا برای شناخت، وحی و در مرتبه بعد کاریزما و در نهایت عقل است.

فریبا احمدی (۱۳۸۶) تحقیقی تحت عنوان «بررسی علل و انگیزه‌های شهدا از جهاد و شهادت‌طلبی و حضور در جبهه‌های هشت سال دفاع مقدس به استناد وصایای شهدای استاد اردبیل» را انجام داده است. بررسی یافته‌ها نشان می‌دهد که انگیزه‌های شخصی و غیر الهی دخالتی در حضور شهدا در جبهه نداشته و آن‌ها بخاطر انگیزه الهی، اسلامی و عشق به امام و جهاد و شهادت و تبعیت از قرآن و ائمه اطهار (ع) در جبهه حضور یافته‌اند. همه آن‌ها به شهادت عشق می‌ورزیدند و دفاع از میهن را تکلیف شرعی می‌دانستند. الگوگیری از ائمه اطهار (ص)، عدالتخواهی، تنفر از ظلم، انتظار فرج، غیرت و دفاع، از وطن از دیگر علل مؤثر بر شهادت بوده‌اند.

نوین (۱۳۸۵) تحقیقی تحت عنوان «بررسی تطبیقی وصایای شهدای استان اردبیل و وصیت‌نامه سیاسی الهی امام خمینی (ره)» انجام داده است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که شهدا وصیت‌نامه‌های خود را با آیه‌ای از قرآن کریم شروع می‌کنند. اهم مفاهیم مورد تأکید شهدا، زنده‌بودن شهدا و روزی خوردن آن‌ها پیش خدا بوده و در نهایت با توصیه‌ای اخلاقی آن را به پایان می‌رسانند. شهدا در وصیت‌نامه‌های خود مخاطبینی داشته‌اند و عموماً در درجه اول خانواده و بعد ملت ایران را مخاطب قرار می‌داده‌اند. شهدا همواره توصیه به انجام فرایض دینی داشته‌اند. آن‌ها همواره دنیا و پابندی به آن را مورد نکوهش قرار می‌دادند. شهدا در وصیت‌نامه‌ها، فرهنگ عاشورایی و توسل به ائمه اطهار را سرلوحه کارها قلمداد می‌کنند.

با تأمل در این پژوهش‌ها معلوم می‌شود با توجه به جامعه آماری و روش‌شناسی بکار گرفته‌شده، نگاه سطحی به وصایا لحاظ شده و روش‌شناسی این پژوهش نسبت به کارهای انجام‌شده بدیع است.

ادبیات و مبانی نظری

جنگ؛ ستیز گروهی^۱ یا کشمکش گروهی است برای پیروشدن بر رقیب و انقیاد او. با

رویکرد جامعه‌شناسی، جنگ یک پدیده اجتماعی به حساب می‌آید و سازمان ارتش نیز به عنوان یک نهاد اجتماعی تلقی می‌شود که دارای کارکردهایی در زمینه دفاع از آزادی، دفاع از حاکمیت کشور و دفاع از سرزمین و کمک به توسعه است. اجتماعی شدن جنگ بدین معناست که اولاً فردی نیست و دوم اینکه خصلت عمومی دارد و در تمامی جوامع یافت می‌شود، سوم اینکه از ویژگی جبری برخوردار است که گریزی از آن نیست. به عقیده گیدنز، دست‌زدن به جنگ یکی از آشکارترین ویژگی‌های توسعه اولیه دولت‌هاست و جنگ‌ها و نبردها نقش اساسی در شکل‌دادن به نقشه جهان، آنگونه که امروز وجود دارد، بازی کرده‌اند (گیدنز، ۱۳۷۳: ۴۰۷).

انگیزه، اراده و تصور از اهداف نبرد به مانند همه پدیده‌های اجتماعی به ادراک کنشگران وابسته است؛ ادراکی که ریشه در فرایند جامعه‌پذیری دارد. همچنین مفاهیم و گفتمان حاکم در این رویداد به شرایط و تاریخ‌مندی جامعه بر می‌گردد. واژگانی چون شهادت، ایثار، دفاع از باورها و مکتب سرخ تشیع و بطور کلی مقدس‌شمردن نبرد و رویارویی حق علیه باطل، همگی در فرهنگ اسلام و مذهب عاشورایی و علوی شیعه معنا پیدا می‌کند.

«جهاد» در اسلام یک عبادت است و به خاطر صبغه‌ی عبادی، شرط اخلاص دارد. اخلاصی از شرک‌ها به غیر امر حق، خواه توجه به دنیا و غنایم باشد و یا توجه به هوی‌ها و هوس‌ها و چشم‌ها و زبان‌های مردم؛ و همچنین شرط اخلاص باعث می‌شود که شرک‌ها و تعلق‌ها، مانع ارزش جهاد و مزاحم مقبولیت آن باشند (شجاعی، ۱۳۸۵)؛ و شهید واژه‌ای است که در دین اسلام قداست و ارزش والایی دارد. در قرآن کریم، بسیار در خصوص شهید و جهاد سخن رفته و شهدا را کسانی دانسته که زنده‌اند و در پیشگاه خدا روزی داده می‌شوند. قرآن کریم شهیدان را کشته‌شدگان در راه خدا می‌داند که از جان خود می‌گذرند و برای رضای او خود را به صفوف دشمن می‌زنند. در قرآن کریم کلمه شهید ۳۵ بار، شهدا ۲۰ بار که ۱۷ مورد از ظهور در شهادت‌دادن در مسایل دنیوی دارد و در سه مورد دیگر گرچه در اولین نظر، خواننده ممکن است آن را بر شهدا اصطلاحی حمل کند، با تحقیق بیشتر و مراجعه به تفسیر، همگی ظهور در مسأله شهادت‌دادن دارند (حسینی، ۱۳۸۶). شهادت فناشدن انسان برای نیل به سرچشمه نور و نزدیک شدن به هستی مطلق است. شهادت عشق به وصال محبوب و معشوق در زیباترین شکل است. شهادت مرگی از راه کشته‌شدن است که شهید آگاهانه و بخاطر هدف مقدس و به تعبیر

قرآن (فی سبیل الله) انتخاب می کند. یعنی شهید در راهی کشته می شود که هر دو ارزش آگاهانه و فی سبیل الله را دارا است و چنین مرگی است که به تعبیر پیامبر (ص) شریف ترین و بالاترین نوع مردن است (أَشْرَفُ الْمَوْتِ قَتْلُ الشَّهَادَةِ) و علی (ع) آن را گرامی ترین نوع مردن می داند: أَكْرَمُ الْمَوْتِ الْقَتْلُ (میددی، ۱۳۶۱). شهادت بالاترین و آخرین مرحله از خودگذشتگی (ایثار) است. جان را در کف خود قراردادن در راه هدفی متعالی، جهت فدانمودن است؛ و جوهره آن عاشق، مختار، باراده و هدفمند بودن است. صفات متجلی در شهدا نترسیدن از مرگ، شفقت، آزادمنشی، ایمان و پرهیز از شهوت طلبی، ثبات در قدم و صداقت در عمل می باشد (اسفندیاری، ۱۳۸۱: ۱).

گفتمان از ریشه لاتین *discurrere* گرفته شده که به اصطلاح *currere* (دویدن) مرتبط است. معنی اصلی این اصطلاح نوعی حرکت یا دویدن است. این ایده در کاربرد کنونی از اصطلاح *discourse* (گفتمان) برای اشاره به ارتباطات به مثابه داد و ستد اجتماعی بکار می رود. پس از رنسانس، در فلسفه از اصطلاح گفتمان برای چارچوب بندی و رسانش مسائل نظری استفاده شد. فردینان دو سوسور^۱ به رغم تمرکز بر نشانه زبان شناختی، نیاز به گشودن زبان شناسی برای تحلیل های فراتر از نشانه ها و جمله های منفرد را مطرح کرده است و بعدها جامعه شناسان و زبان شناسانی به این موضوع به صورت جدی پرداختند (دونزباخ، ۱۳۹۸: ۲۰۳-۲۱۲).

یک تعبیر و تفسیر از گفتمان در چارچوب زبان، کلام، گفتار و سخن است و تعبیر دیگر آن فرازبانی است و زمینه های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در آن، مورد توجه واقع می شود (فرکلاف، ۱۳۸۹: ۹). «از نظر فرکلاف، گفتمان گونه مهمی از پرکتیس اجتماعی است که دانش، هویت ها و روابط اجتماعی از جمله مناسبات قدرت را بازتولید کرده و تغییر می دهد و هم زمان سایر پرکتیس ها و ساختارهای اجتماعی بدان شکل می بخشند و گفتمان رابطه ای دیالکتیکی با سایر ابعاد اجتماعی دارد. رویکرد فرکلاف نوعی تحلیل گفتمان متن محور است که تلاش می کند سه سنت را با یکدیگر تلفیق کند: الف) تحلیل مفصل و دقیق متن در حوزه زبان شناسی؛ ب) تحلیل جامعه شناختی کلان پرکتیس اجتماعی؛ ج) سنت تفسیری و خرد در جامعه شناسی» (مهدوی به نقل از یورگنسن و فیلیس، ۱۳۹۵: ۶۱).

۱- Ferdinand de Saussure

به طور کلی می توان نظریه گفتمان را اینگونه معنی کرد که نظریه های اجتماعی هرگز تام و تمام نیستند و معانی هیچگاه نمی توانند تثبیت شوند و این موضوع موجب کشمکش ها و نزاع های اجتماعی می شود. وظیفه تحلیل گران گفتمان این است که این نزاع ها و کشمکش ها را تفسیر نمایند (یورگنسن و فیلیس، ۱۳۸۹: ۵۴).

روش پژوهش

روش این مقاله کیفی و به صورت تحلیل گفتمان^۱ است. از منظر روش شناختی، همه پارادایم های غیر اثباتی را می توان در قالب روش شناسی کیفی^۲ قرار داد (محمدپور، ۱۳۹۷: ۶۹).

روش تحلیل گفتمان انواع مختلفی دارد؛ روش وندایک، روش فرکلاو و لاکلاو موفه از مهم ترین این روش ها هستند. در این پژوهش از روش پدام^۳ «روش عملیاتی تحلیل گفتمان» استفاده شده است. این روش تحلیل گفتمان، شباهت هایی با روش فرکلاو دارد. روش فرکلاو از سه مرحله توصیف، تفسیر و تبیین بوجود آمده است (فرکلاف، ۱۳۸۹: ۱۴)، ولی روش پدام نسبت به این روش قدرت عملیاتی بالاتری داشته و از این جهت بکار گرفته شده است.

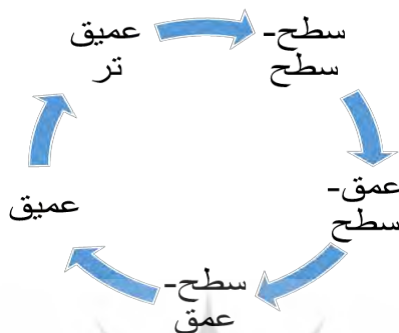
روش پدام از سه مرحله کلان: توصیف، تفسیر و تبیین؛ و پنج سطح تحلیلی: سطح - سطح (برداشت از اصل متن)، سطح - عمق (جهت گیری و گرایش متن)، عمق - سطح (تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش های متن)، عمیق و عمیق تر بوجود آمده است (بشیر، ۱۳۹۱: ۱۱). در مرحله عمیق، متن در زمینه موقعیتی مورد تحلیل قرار می گیرد و میان متن و زمینه ارتباط معنایی حاصل می شود. در این مرحله، روابط کشف شده میان متن و زمینه با توجه به فرامتن مورد توجه قرار می - گیرد. فرامتن در این مرحله می تواند هر مسئله ای باشد که در خلق متن و زمینه تاثیر گذار باشد، یا با آن ها رابطه ایجاد کند. در سطح عمیق تر «متن، بینا متن و فرامتن همزمان مورد توجه قرار می گیرد و تحلیل نهایی ارائه می شود. در این جا تحلیل گر یا مفسر حضور تام داشته و قرائت نهایی مفسر و تحلیل گر صورت می گیرد که با استفاده از متن، زمینه، بینامتنی های پدیدآورنده و تحلیل گر،

۱- Discourse Analysis

۲- Qualitative Methodology

۳- Practical Discourse Analysis Method (PDAM)

فرامتن‌های متن اصلی با گرایش پدیدآورنده و فرامتن‌های احتمالی متن با گرایش تحلیل‌گر مورد استفاده قرار گرفته و تحلیل اساسی صورت می‌گیرد. اینجاست که نوعی از جمع‌بندی در شکل خط مشی یا رویکردهای بسیار کلان بوجود می‌آید. به این ترتیب در این مرحله است که کار نظری جدیدی صورت می‌گیرد» (بشیر، ۱۳۹۱: ۶۵).

نمودار شماره (۱) - سطوح تحلیلی گفتمانی طبق روش پدام

جامعه مورد تحلیل

جامعه مورد تحلیل در این پژوهش، تحلیل گفتمان وصیت‌نامه ۷ سردار شهید شهرستان خلخال است. لذا واحد تحلیل این پژوهش نیز متن وصیت‌نامه این شهدای والامقام است. نام و مشخصات این شهدا در جدول شماره (۱) بدین شرح است:

جدول شماره (۱) - مشخصات هفت سردار شهید شهرستان خلخال

نام و نام خانوادگی	تاریخ ولادت	تاریخ شهادت	محل تولد	محل شهادت
شهید عمران پستی	۱۳۳۸	۱۳۶۲/۱۲/۹	شهر هشجین	پل طلائی
شهید عزیزالله قطبی زاویه	۱۳۳۹	۱۳۶۲/۸/۱۳	روستای زاویه سادات	پنجوین
شهید خدمت‌علی رجبی	۱۳۴۱	۱۳۶۲/۱۲/۷	شهر هشجین	جزیره مجنون
شهید منصور لطیفی	۱۳۴۱	۱۳۶۱/۱/۲۴	روستای مجره	منطقه فکه
شهید قنبر ابراهیمی	۱۳۴۲	۱۳۶۲/۸/۱۳	روستای کرکزلو	کله‌قندی
شهید شهرام جعفری	۱۳۴۱	۱۳۶۲/۱۲/۸	روستای نوده	جزیره مجنون
شهید رکاب‌علی نظرزاده	۱۳۴۴	۱۳۶۵/۱۲/۲۴	روستای منامن	شلمچه

یافته پژوهش

قبل از پرداختن به یافته‌های پژوهش براساس تحلیل گفتمان پدام، یادآوری این نکته ضروری است که سه مرحله ابتدایی توصیفی، به معنای تفاوت اساسی میان متون سه ستون اول نیست، بلکه اغلب جهت‌گیری در اینجا مورد اهمیت است؛ بنابراین اگر چه بعضاً تصور می‌شود که متون بیان‌شده به همدیگر شباهت بالایی دارند، ولی آنچه که آن‌ها را از یکدیگر متمایز می‌کند، نوع جهت‌گیری مستخرج از متن اصلی در ستون اول است.

در جدول شماره (۲) به بررسی سه مرحله ابتدایی (توصیفی) گفتمان سرداران شهید شهرستان خلخال پرداخته شده است.

جدول شماره (۲) - سه مرحله اول تحلیل گفتمان وصیت‌نامه سرداران شهید شهرستان خلخال

تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن	جهت‌گیری و گرایش متن	برداشت از اصل متن
زننده نگه‌داشتن اسلام	هدف شهید بالا بردن پرچم اسلام بوده و نه ریاست و کینه‌توزی	خداوندا تو خود میدانی عملکرد ما نه برای آن است که به ریاست و سلطنت دست یابیم و یا از روی دشمنی و کینه‌توزی سخن بگوییم؛ لیکن پیکار ما برای این است که پرچم آئین تو را برافراشته گردانیم (وصیت‌نامه شهید عزیزالله قطبی).
زمینه‌سازی برای ظهور امام زمان (عج)	شکست کفر و آزادی قدس زمین ظهور هستند.	غلبه الله بر کفر و آزادی قدس عزیز و نجات مسلمین و مستضعفین و به اهتزاز درآوردن پرچم لا اله الا الله در سراسر گیتی، زمینه ظهور حضرت ولی عصر را با نصرت الهی مساعد ساخته تا با ظهور آن حضرت، چشم انتظاران و منتظران را روشن نموده و شیطان و نفس عماره را شکست داده و خود نیز شهید شده و به لقاءالله برسیم (وصیت‌نامه شهید عزیزالله قطبی).
آرزوی شهادت	آرزوی عاقبت‌بخیری و دیدار انبیا، علما،	پروردگارا ما را در آخرت به خیر به گردان - پروردگارا اموات و گذشتگان ما را ببخش و پیامرز، پروردگارا تا ما را نبخشیده‌ای مرگ را نصیب ما نگردان - پروردگارا مرگ ما را شهادت در راه خود بفرما و ما را با انبیا و

	ائمه اطهار و شهدا در آخرت	علما و ائمه اطهار و شهدا در بهشت برین جایگزین نفرما و ما را در بهشت با آن‌ها محشور بگردان و دشمنان اسلام و منافقان را خوار و ذلیل و نابود گردان و به خدمت گزاران صدیق و خالص توفیق خدمت هر چه بیشتر عنایت نفرما (وصیت‌نامه شهید عزیزالله قطبی).
خدمت‌رسانی و شهادت‌طلبی	شرکت در جنگ یک وظیفه الهی بوده و شهادت نیز هدف نهایی است.	عزیزان و سروران، نگران نباشید؛ بنده حقیر همچون سایر برادران رزمنده و لشکریان اسلام مشغول خدمت می‌باشم و دعا کنید که به هدف نهایی خودم شهادت سرخ برسم، اگر دین رسول خدا زنده نمی‌ماند مگر جز مرگ و شهادت اینجانب، پس ای شمشیرها مرا در خود بگیرید، سلامان را به خانواده شهدا و رزمندگان و عصمت مسلمانان و پدر و مادران و پدر و مادر خودم و همه دوستان و همبستگان و آشنایان برسانید (وصیت‌نامه شهید عزیزالله قطبی)
توجه به ذکر الهی و احکام شرعی	توصیه به ذکر الهی و عمل به واجبات و ترک محرمات	ذکر خدا از زبانتان نیفتد و در عمل به واجبات و ترک محرمات کوشا باشید که خداوند دعای بندگان خالص خود را قبول می‌کند (وصیت‌نامه شهید عزیزالله قطبی)
ولایت‌مداری	پشتیبانی از ولایت فقیه و دعا برای پیروزی حق بر باطل	پشتیبان امام و ولایت فقیه باشید تا مبدا امام این قلب تپنده است و روح خدا را تنها نگذارید، دعای ما و همه رزمندگان عزیز بدرقه راه شما بازماندگان و امیدمان است و شما نیز دعاگوی امام و پیروزی حق بر باطل باشید (وصیت‌نامه شهید عزیزالله قطبی)
حفظ استقلال	مبارزه برای عدم وابستگی به شرق و غرب	و خداوند ما را امتی وسط قرار داده، یعنی نه وابستگی به شرق پیدا کنیم و نه وابستگی به غرب و همیشه حضور در زمان داشته باشیم و چنانکه خدا در قرآن می‌فرماید: بجنگید در راه خدا با کسانی که با شما می‌جنگند و تجاوز و تعدی نکنید، بدرستی که خداوند تعدی کنندگان را دوست ندارد و هر جا آنها را گیر آوردید، جنگ کنید و از همان که شما را بیرون کردند بیرون کنید، زیرا که فتنه از کشتن سخت‌تر است، مثلاً صدایمان را که بعضی از شهرهای ما را اشغال کرده‌اند (وصیت‌نامه شهید عزیزالله قطبی).
امتحان الهی	جنگ؛ نعمتی برای امتحان الهی است.	این جنگ نعمت بزرگی است که خداوند بندگانش را امتحان می‌کند و صحنه امتحان است امروز؛ فردا آن است که در کشاکش دهر سنگ زیرین آسیاب باشد و این اینست که آنهایی که در مصائب امام حسین و عزاداری او گریه می‌کنند و می‌گویند که ای کاش ما در دوران امام حسین بودیم و

تحلیل گفتمان وصیت نامه سرداران شهید شهرستان خلخال

		با زینب می‌بودیم و از آنها حمایت می‌کردیم و با آنها شهید می‌شدیم، آیا امروز به «هل من ناصرا ینصرون» حسین زمان امام عزیزمان، خمینی بت شکن لیبک گفته و به میدان جهاد می‌روند. شهادت افتخار ماست، ملتی و مکتبی که شهادت دارد اسارت ندارد و شهادت افتخار عظیمی است (وصیت‌نامه شهید عزیزالله قطبی).
شهادت و صبر دورکن جهاد	جهاد، نعمت شهادت و صبر را به همراه دارد.	جهاد دری از درهای بهشت است که به روی بندگان خالص و خاصش باز می‌شود و سعی کنید در تمامی کارهایتان خدا را در نظر بگیرید و دعا کنید که بنده عاشق شهادت، شهید شوم که ان‌شالله شما عزیزان را شفاعت خواهیم کرد. خواهرانم و مادرم شما که پیروان زینب هستید و شیعه هستید و در مکتب زینب هستید، باید روحیه زینبی داشته باشید و صبر داشته باشید و حق را شناخته باشید و پشتیبان حق باشید، حتی به ضرر شما باشد، حتی از دست دادن عزیزترین عزیزانتان برای شما تمام شود، چون شما هر لحظه تو مصیبت حضرت زینب هستید (وصیت‌نامه شهید عزیزالله قطبی).
شهادت؛ به عنوان ارزش والا	تواضع در برابر الهی و آرزوی شهادت داشتن	اگر خداوند متعال غفار و ستار و علّام از سر گناهانم گذشت و به عنوان بنده‌ای ذلیل و گنه‌کار قبول کرد و پذیرفت که بنده گنه‌کارش را جزو آرمزیده شدگان قرار دهد و بپذیرد و در رده شهدا قرار دهد (وصیت‌نامه شهید خدمت‌علی رجبی).
حلالیت‌طلبی	حس تواضع و طلب حلالیت از پدر و مادر	پدر و مادری که سالیان دراز زحمتم را کشیدند، ولی من نتوانستم خدمتی به آنها بکنم، ولی مادرم شیرت را حلالم کن که به هدر ندام و جانی که پوست و گوشت و استخوانش از شیر تو رشد کرده بود، فدای قرآن کردم و در مقابل گناهانم هیچ قیمتی متاعی جهت تعویض نیافتم جز خونم. امانتی بودم دست شما از خدایم. اگر مین‌ها بدنم را تکه تکه کردند و برایتان هدیه فرستادند، ناراحت نشوید و مرا قبول کنید و این چند کلمه را به عنوان وصیت می‌نویسم و می‌دانم که لیاقت نوشتن وصیت‌نامه را به امت مسلمان ندارم (وصیت‌نامه شهید خدمت‌علی رجبی).
عدم اختلاف‌ورزی در امت اسلامی	خطاب به امت اسلامی، دنیا ارزش اختلافات را ندارد.	امت مسلمان نفس‌هایتان را مطیع عقل‌تان کنید، از اختلافات پرهیزید که امام فرمود همه اختلاف‌ها سر (من) است. دنیا فانی است آنچه می‌ماند خوبی و بدی است (وصیت‌نامه شهید خدمت‌علی رجبی).
حرکت در مسیر	همراهی با	برادران، پاسدار و روحانیت را ول نکنید و امام را رها نسازید که رهبر همه

واحد ولایت	پاسداران، روحانیت و امام و عدم ایجاد اختلاف	به سوی نجات و فلاح است، از اختلافات بپرهیزید (وصیت‌نامه شهید خدمت‌علی رجیبی).
آمریکاستیزی	آمریکا، استعمارگر و شیطان بزرگ است.	به نغمه‌های شوم مزدوران بیرونی و درونی استعمار گوش فرادهید که اما فرمود شیطان بزرگ آمریکاست (وصیت‌نامه شهید خدمت‌علی رجیبی).
وحدت‌گرایی و عدم اختلاف در مسیر الهی	وحدت؛ رمز پیروزی بر دشمن	رمز پیروزی یادتان نرود، وحدت را! وحدت را! حفظ کنید که با حفظ وحدت می‌توان کاخ‌های سبز و سرخ سفید را لرزاند و در هم ریخت که وعده پیروزی نهایی نزدیک است (وصیت‌نامه شهید خدمت‌علی رجیبی).
جایگاه والای شهید	احترام به خانواده شهدا و ارزشمندی آن‌ها	به خانواده شهدا احترام بگذارید که ما هر چه داریم از اینها داریم. خانواده شهدا گرانقدرترین و پربهاترین از لحاظ کیفیت انسان‌های کامل و بهترین نعمت خداوند که همانا جان‌های شیرین فرزندان‌شان بوده است، در راه خدا داده‌اند (وصیت‌نامه شهید خدمت‌علی رجیبی).
عدم رویگردانی از دین اسلام	مساجد سنگر اسلام هستند و نه از مساجد و نه از اسلام دست بردارید.	مساجد را پر کنید که مساجد سنگر است، اسلام را رها نکنید که کمک به اسلام باید به خاطر خدا باشد، نه اینکه با اشتباه یک فرد هر چند ظاهری در رده بالایی باشد، همه چیز را از یاد برده و آنچه که تکلیف‌مان می‌باشد توجیه کنیم، خدا نکند آن روز بیاید که خداوند منان بر اثر کفران نعمت‌ها نعمت‌هایش را از ما بگیرد (وصیت‌نامه شهید خدمت‌علی رجیبی).
روحیه ایثار و توجه به حق‌الله	توجه به روزه قضا و کمک به جنگ‌زدگان	دو روز روزه دارم برایم بگیرید و مقداری پول نزد برادرم دارم که البته در دفتر چه‌ام می‌باشد، نصفش را به جنگ‌زدگان بدهید و بقیه هر طوری پدرم صلاح دانست خرج کنید (وصیت‌نامه شهید خدمت‌علی رجیبی).
اطاعت‌پذیری از ولی فقیه	یاری دین الهی، اطاعت از امام خمینی (ره)	خدایا تو خود گواهی که من برای یاری دین تو جانم را بر کف نهاده‌ام. تو شاهد باش هنگامی که از خانه بیرون آمدم و لباس زیبای جهاد بر تن کردم، تنها و تنها هدفم یاری دین تو و لبیک‌گویی به حسین زمان، امام خمینی بوده است. خداوند توفیق شهادت در راه خودت را نصیبم کن که تشنه شهادتم (وصیت‌نامه شهید رکاب‌علی نظرزاده).
رضای الهی	روحیه عبادت برای جلب	معبودا چه زیباست جلوه‌گاه جمالت و چه سعادت عظمائی است در جمع مجاهدان راحت و در مصاف دشمنان دینت با تو به راز و نیاز ایستادن.

تحلیل گفتمان وصیت نامه سرداران شهید شهرستان خلخال

	رضایت الهی	خداوندا چیزی جز رضای تو نمی‌خواهم (وصیت‌نامه شهید رکاب‌علی نظرزاده).
روحیه شهادت‌طلبی	عشق به شهادت و حرکت در این مسیر	خداوندا عشق به شهادت را در قلوب با ایمان رزمندگان اسلام جاری کن و ملت اسلامی را در استمرار حرکت‌ها و قیام الهی‌شان یاری فرما (وصیت‌نامه شهید رکاب‌علی نظرزاده).
اطاعت از ولایت الهی	اطاعت‌پذیری از خدا، پیامبر اکرم (ص) و امام خمینی (ره)	مسلمان بایستی تسلیم باشد، تسلیم قوانین اسلام که اگر چنین باشیم، باید مطیع محض قرآن باشیم که می‌فرماید: «قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ»، ای رسول خدا بگو اگر می‌گویید خدا را دوست می‌دارید، پس اطاعت کنید از من تا خدا شما را دوست بدارد و گناهانتان را ببامرزده؛ که مصداق عینی حضرت رسول اکرم (ص) و قرآن مجسم در این زمان، امام امت، خمینی کبیر می‌باشد (وصیت‌نامه شهید شهرام جعفری).
امام حسین به عنوان اسوه شهادت	یاد امام حسین (ع) جهت شفاعت و طلب مغفرت	والدین گرامی و همسر مهربانم اگر از جدایی ظاهری فی مابین ناراحت شدید، بیاد امام مظلوم حسین (ع) زیارت عاشورا خوانده و از خداوند تبارک و تعالی به‌حق حسین (ع) برایم طلب مغفرت نمائید، باشد که حضرت ابی عبد الله (ع) شفاعت‌مان نماید (وصیت‌نامه شهید شهرام جعفری).
جهاد جهت قرب الهی	فلسفه آفرینش، تقرب به پروردگار است که از راه جنگ میسر است.	این مشخص است که خداوند از اسلام خود نگهداری خواهد نمود، اما انسان‌ها هدف از خلقت فقط و فقط رسیدن به اوج انسانی و خداگونه شدن است و این مقام در زیر سایه همین جنگ است (وصیت‌نامه شهید شهرام جعفری).
توجه به حق‌الله و حق‌الناس	پرداخت بدهی و زکات	هر آنچه دارم بعد از پرداخت طلب‌هایم، زکاتش را پرداخت نمایند (وصیت‌نامه شهید شهرام جعفری).
توجه به حق‌الله و واجبات دینی	توجه به ادای نماز و روزه قضا	مراجعه به فرائض واجبه باید بگویم امسال که ما رمضان جبهه بودیم و یک ماه هم به‌عنوان احتیاط و قضا که روی هم رفته دو ماه می‌شود، برایم روزه گرفته شود و به‌خاطر فتوای امام در مورد بلاد کبیره که تعدادی نماز قضا بصورت شکسته به‌گردنم آمده، لذا به مدت یکسال آن باقی است، برایم قضا شود که فقط نماز ظهر و عصر و عشاء هر کدام ۲ رکعت می‌باشد که بهتر است، نماز صبح هم همراهش به‌صورت قضا خوانده شود، چون در

		ایام بلوغ بعضی وقت‌ها نمازهای صبح قضا می‌شد که امیدوارم خداوند متعال از تقصیراتم بگذرد (وصیت‌نامه شهید عمران پستی).
اهتمام به حق‌الناس	توجه به مالکیت مال و اموالی که متعلق به خود نیست.	در مورد نوارهایی که در تهران دارم، کلیه نوارهایی که در داخل کیف مشکی رنگ هست، همراه ۳۰ ساعت نوار آقای جواد عاملی (شواهد) متعلق به برادر نادر صدیقی می‌باشد (وصیت‌نامه شهید عمران پستی).
اطاعت از ولایت فقیه به عنوان نایب امام زمان (عج)	امام خمینی (ره) با راهبری خود زمینه‌ساز ظهور است.	عزیزان من، امام را که جلوتر می‌تازد و نور افشانی می‌کند و زوایای تاریک زندگی ما انسان‌ها را در ایام اخیر روشن می‌سازد، برای خود الگوی فکری و عملی قرار دهید. او مأمور است که زمینه‌های ظهور مظهر اسماء ظاهر و باطن حق تعالی حجه بن الحسن العسکری عجل‌الله تعالی فرجه الشریف را آماده سازد (وصیت‌نامه شهید عمران پستی).
زنده نگه‌داشتن اسلام	ادامه‌دادن راه شهدا برای مبارزه با کفر، زیرا اسلام در خطر است.	امروز وقت غفلت نیست، به هوش باشید، سلاح افتاده شهید را برگزید و پویندگان راه مقدس‌شان باشد، راه شهدا راه حسین (ع) و راه علی اکبر و علی اصغر هاست. امروز روز جهاد با کفر است، اسلام و قرآن در خطر است (وصیت‌نامه شهید قنبر ابراهیمی).
تأکید بر احکام شرعی دین اسلام	توجه به حجاب	ای خواهر گرامی اگر می‌خواهی اسلام پیروز شود و کفار نابود، به حفظ حجاب زیاد توجه کن (وصیت‌نامه شهید قنبر ابراهیمی).
انجام وظیفه شرعی	دعوت به حضور در جبهه به مثابه دانشگاه برای انجام وظیفه	برخیز، آتشی که از قیام امام حسین برپا شده و هرگز خاموش‌شدنی نیست و نخواهد شد و نور خدا را با فوت ذهن هرگز خاموشی نشود. دو دل‌مان در شک و تردید برهانید تا به ساحل برسند، و گرنه غرقند. بفرموده امام عزیز امروز جبهه‌ها واقعاً دانشگاه است و هر انسان را به یاد قیامت می‌اندازد. پیام شهدا دعوت به جبهه‌ها و هدف آنها است. تنها، هدف کربلا نیست، تنها هدف قدس عزیز نیست، هدف عمل به وظیفه است، آن هم وظیفه شرعی (وصیت‌نامه شهید قنبر ابراهیمی).
توجه به واجبات شرعی	توصیه و توجه به نماز	توصیه می‌کنم شما اگر می‌خواهید با خدا صحبت کنید، نماز واجب را بپا دارید، نمازهایتان را اول وقت بخوانید، نماز را سبک مپندارید (وصیت‌نامه شهید منصور لطیفی).
مسجد مکانی عبادی، نظامی،	مسجد، مکانی محدود به	در اینجا لازم است یک تذکر بدهم، ای روحانیون و همچنین شما ای امت حزب‌الله مسئول هستید که مساجد را به مکان توضیح فکری و معنوی و

تحلیل گفتمان وصیت نامه سرداران شهید شهرستان خلخال

سیاسی و فرهنگی است.	برگزاری نماز و انجام مناسک عبادی نیست.	عبادی و سیاسی و نظامی یعنی همه ابعاد تبدیل کنید. مسجد فقط محل نماز خواندن یا دریافت کوپن نفت و غیره نیست، به قول امام مسجد سنگر است، باید سنگرها را خالی نگذاریم. بیاید ای پیش نمازها و ای امت حزب الله و ای جوانان، مساجد را مکانی برای تعلیم و تعلم قرار دهید، مسجد باید مرکز فعالیت‌های سیاسی - نظامی - عبادی - فرهنگی - تبلیغاتی - آموزشی و غیره باشد (وصیت‌نامه شهید منصور لطفی).
توجه به مناسک دینی	توصیه به قرائت قرآن	اگر می‌خواهید خدا با شما صحبت کند، قرآن را زیاد بخوانید، اگر امام زمان را ببینید، تقوا بیشتر داشته باشید (وصیت‌نامه شهید منصور لطفی).
توجه به معنویت و تفکر	توجه به ادعیه و کتب دینی	دعاها را در همه طول روز بخوانید، اگر توانستید کتب بزرگان چون مطهری و دستغیب، کتاب گناهان کبیره را بیشتر بخوانید (وصیت‌نامه شهید منصور لطفی).
اهتمام به تفکر و تعقل	توجه به همکاری، تفکر و برنامه و دوری از دیکتاتوری و بیهوده‌گویی	سعی کنید در همه حال با کسانی که با شما همکاری می‌کنند، قدرت فکر کردن و برنامه‌ریزی و قدرت تفکر بدهید و به دیکتاتوری و یک‌دندگی و از حرف زدن بیهوده خوداری کنید؛ و در مواقع بیکاری حتماً فکر کنید، ساعتی از روز را اختصاص به رسیدگی به اعمال روزانه و فکر کردن بدهید و دو روزتان با هم مساوی نباشد و سعی کنید برنامه داشته باشید (وصیت‌نامه شهید منصور لطفی).
ولایت‌مداری و عدم اختلاف	حرکت در خط امام خمینی (ره) و عدم وابستگی به گروه خاص دیگری	از پشتیبانی مسئولین مملکتی که در خط امام هستند، دست بردارید تا آنجا که در توان دارید. به هیچ گروهی وابسته نباشید و هرگونه گروه، دسته که برخلاف اسلام و امام امت خمینی کبیر گام برمی‌دارد به شدت و با قاطعیت سرکوب نمایید و اگر دیدید کسی ناآگاهانه دشمن شماست، سعی کنید او را به راه صراط مستقیم دعوت کنید (وصیت‌نامه شهید منصور لطفی).

تحلیل مرحله عمیق

همانگونه که ذکر شد در مرحله عمیق، متن در زمینه موقعیتی مورد تحلیل قرار گرفته و میان متن و زمینه، ارتباط معنایی ایجاد می‌شود. در این مرحله، روابط کشف شده میان متن و زمینه با توجه به فرامتن مورد توجه قرار می‌گیرد. در واقع در مرحله عمیق، دال‌های اساسی گفتمانی که با

بینامتنی‌های مختلف مرتبط هستند، کشف می‌شوند. البته قابل ذکر است که به دلیل اینکه مفاهیم به هم نزدیک هستند، دسته‌بندی‌های مختلفی را می‌توان در این مرحله ارائه داد، لکن با توجه به ماهیت تحقیق کیفی که خلاقیت و ایده نویسنده نقش محوری دارد، این مرحله بدین شکل صورت پذیرفته است. به بیان دیگر، چه بسا از منظر نویسنده دیگری بتوان تقسیم‌بندی و دسته‌بندی متفاوتی در این مرحله صورت داد. جدول شماره (۳) بیانگر تحلیل مرحله عمیق وصیت‌نامه سرداران شهید شهرستان خلخال است:

جدول شماره (۳) - تحلیل مرحله عمیق گفتمان سرداران شهید شهرستان خلخال

دال‌های اساسی مرحله عمیق	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
جهاد؛ آزمون برای تقرب الهی	جهاد جهت قرب الهی
	امتحان الهی
	رضای الهی
زنده نگه‌داشتن دین اسلام و زمینه‌سازی برای ظهور	زنده نگه‌داشتن اسلام
	عدم رویگردانی از دین اسلام
	زنده نگه‌داشتن اسلام
	زمینه‌سازی برای ظهور امام زمان (عج)
وحدت حول اطاعت از ولایت فقیه	ولایت‌مداری و عدم اختلاف
	حرکت در مسیر واحد ولایت
	عدم اختلاف‌ورزی در امت اسلامی
	اطاعت از ولایت فقیه به عنوان نایب امام زمان (عج)
	اطاعت از ولایت الهی
	اطاعت‌پذیری از ولی فقیه
	ولایت‌مداری
	وحدت‌گرایی و عدم اختلاف در مسیر الهی
عقلانیت و معنویت	اهتمام به تفکر و تعقل
	توجه به معنویت و تفکر
تأکید بر حق‌الناس و حق‌الله	توجه به مناسک دینی
	تأکید بر احکام شرعی دین اسلام
	توجه به ذکر الهی و احکام شرعی

تحلیل گفتمان وصیت نامه سرداران شهید شهرستان خلخال

	اهتمام به حق الناس
	روحیه ایثار و توجه به حق الله
	انجام وظیفه شرعی
	توجه به واجبات شرعی
	حلالیت طلبی
	توجه به حق الله و حق الناس
	توجه به حق الله و واجبات دینی
	امام حسین (ع) به عنوان اسوه شهادت
شهادت طلبی و یاد امام حسین (ع)	روحیه شهادت طلبی
	آرزوی شهادت
	شهادت به عنوان ارزش والا
	خدمت رسانی و شهادت طلبی
	جایگاه والای شهید
	شهادت و صبر دو رکن جهاد
	خدمت رسانی و شهادت طلبی
	آمریکا ستیزی
استکبار ستیزی	حفظ استقلال
	مسجد مکانی عبادی، نظامی، سیاسی و فرهنگی است.
مسجد؛ به عنوان پایگاه فکری و نظامی	

همانطور که ملاحظه می شود، دال اساسی در این مرحله مورد تأکید گفتمان سرداران شهید شهرستان خلخال است. دال های مذکور در نمودار شماره (۲) نشان داده شده اند.

نمودار شماره (۲) - دال های اساسی مرحله عمیق گفتمان سرداران شهید شهرستان خلخال

تحلیل مرحله عمیق تر

با توجه به آنچه بیان شد، در سطح عمیق تر متن، بینامتن و فرامتن همزمان مورد توجه قرار می گیرد و تحلیل نهایی ارائه می شود. در واقع در اینجا است که نوعی از جمع بندی رویکردهای بسیار کلان بوجود می آید. به دلیل اینکه دفاع مقدس پیوند ناگسستنی با مبانی و ارزش های اسلامی و شیعی دارد، از این جهت ادبیات شهادت و دفاع مقدس، یک ادبیات دینی است و در مرحله عمیق تر این ادبیات اسلامی و شیعی نمایان می گردد.

الف) جهاد؛ آزمونی برای تقرب الهی: خداوند متعال در آیه ۵۶ سوره ذاریات فلسفه آفرینش انسان را عبادت و تقرب به پروردگار معرفی فرمودند: «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ». در واقع فلسفه جهاد نیز منطبق با این نگاه و قرب الهی بوده است. از نظر نگاه اسلامی، این دنیا به طور کلی محل آزمون های الهی بوده است، در واقع جنگ و جهاد نیز علی الخصوص در دوران دفاع

۱- و من جن و انس را نیافریدم، مگر برای اینکه مرا (به یکتایی) پرستش کنند.

مقدس نیز یک نوع آزمون الهی برای مردمان آن دوران بود و در صورت عمل به وظیفه به پرودگار تقرب می‌یافتند. این نوع نگاه در دوران دفاع مقدس در بین رزمندگان و جهادگران وجود داشته و اعمالشان بر اصل تقرب به پرودگار استوار بود. این نوع نگاه در مقابل نگاه منفعت‌محور و مادی سکولار قرار داشته و آن را به چالش می‌کشد.

ب) زنده نگه‌داشتن دین اسلام و زمینه‌سازی برای ظهور: از جمله اهداف و انگیزه شهدا و رزمندگان از شرکت در جنگ، تلاش برای زنده نگه‌داشتن اسلام است. با وجود اینکه دشمن و در رأس آن صدام نیز مسلمان بودند، لکن هدف از زنده نگه‌داشتن اسلام، آن روایت اسلام ناب محمدی از منظر انقلاب اسلامی و امام خمینی (ره) بوده که به دنبال زمینه‌سازی برای ظهور امام زمان (ع) است.

ج) وحدت حول اطاعت از ولایت فقیه: ریشه این نوع نگاه به مبانی فقهی مکتب شیعه باز می‌گردد و امام خمینی (ره) به صورت صریح و جدی در کتاب ولایت فقیه به این نظریه پرداخت. ولایت‌مداری و تبعیت از امام خمینی (ره) یکی از مهم‌ترین دال‌های گفتمان شهدای دفاع مقدس است. اطاعت از ولایت فقیه تأکید بر وحدت مسیر و عدم اختلاف‌ورزی دارد.

د) عقلانیت و معنویت: معنویت‌گرایی و عقلانیت‌گرایی دو مؤلفه بارز در گفتمان شهدای دفاع مقدس است. معنویت‌گرایی و عقلانیت‌گرایی در دفاع مقدس دو مفهوم هماهنگ و همسو با یکدیگر هستند، به شکلی که شهدا و رزمندگان با نگرش توحیدی، خدامحور و غیر مادی و غیر سکولار در چارچوب عقلانیتی متفاوت از عقلانیت مدرن غربی فکر می‌کردند. در واقع معنویت و ارتباط با خدا در این نوع نگرش، نه تنها منفک از این نوع عقلانیت نبود، بلکه آن را تقویت می‌نمود. به بیان ساده، هم عقلانیت و هم معنویت دفاع مقدس همسو با یکدیگر در جهت تقرب به پرودگار بود.

ه) تأکید بر حق‌الناس و حق‌الله: در اسلام، حق‌الله به معنای حقوق خداوند بر بندگان و حق‌الناس حقوق مردم بر یکدیگر است. توجه شهدای دفاع مقدس به نماز و روزه حاکی از اهتمام آن‌ها به حق‌الله دارد، از سوی دیگر اینکه بدهی خاصی به یک فرد دیگر به این میزان برای شهدا اهمیت دارد، نشان از توجه آن‌ها به حق‌الناس است. در واقع شهدا به طور کلی نسبت به این دو حق پایبند بوده و جدیت بالایی نسبت به این مسائل داشتند.

و) شهادت‌طلبی و یاد امام حسین (ع): در گفتمان دفاع مقدس، شهادت توفیق می‌خواهد و یک سعادتمندی محسوب می‌شود، به بیان دیگر شهیدشدن یک آرزو برای جهادگران و رزمندگان است. این مفهوم اسلامی، جلوه بارزی در بین شهدا و رزمندگان داشته و شهادت به عنوان یک انگیزه و هدف والا بوده است. یکی از نکات قابل توجه در دفاع مقدس، پیوند مفهوم شهادت با قضایای عاشورا و امام حسین (ع) است. در واقع امام حسین (ع) به عنوان اسوه شهدا معرفی شده و جایگاه بالایی در مکتب شیعه دارد. مراسم عزاداری امام حسین (ع) خود تأثیر بالایی در انگیزه جهاد و شهادت داشته است.

ز) استکبارستیزی: استکبار و استکبارستیزی یک مفهوم قرآنی است که به معنای خود بزرگ‌بینی و برتری خواهی است. این مفهوم براساس نگاه توحیدی دین اسلام قابل تفسیر است، در واقع از منظر اسلامی، خداوند یکتا قدرت مطلق بوده و هیچ قدرت دیگری نمی‌تواند در موازات و عرض این قدرت قرار بگیرد. امام خمینی (ره)، رهبر و بنیانگذار فقید انقلاب اسلامی در ادبیات و منظومه فکری و اندیشه‌ای خود توجه ویژه‌ای به این مفهوم داشت و این مفهوم را می‌توان جزو مفاهیم محوری گفتمان انقلاب اسلامی دانست. در منظر امام خمینی (ره)، استکبار بزرگ در جهان امروز آمریکا است و از این جهت باید با این قدرت مبارزه نمود. در دوران دفاع مقدس نیز به این مفهوم توجه می‌شد، به شکلی که رزمندگان و جهادگران مبارزه اصلی خود را با استکبار جهانی می‌دانستند و دشمن واقعی از منظر آن‌ها آمریکا و استکبار جهانی بود.

ک) مسجد؛ به عنوان پایگاه فکری و نظامی: مکان مسجد؛ به عنوان محل عبادات مسلمین است که در دوران جنگ و دفاع مقدس نقش آفرینی بالایی در زمینه پرورش نیروی انسانی براساس مبانی اسلامی داشته است. در واقع مسجد محل تجمع مردم برای انجام مناسک دینی از قبیل برقراری نماز جماعت، قرائت قرآن دسته‌جمعی و مراسم سوگواری و شادی مذهبی بود و در طول دفاع مقدس از نظر مادی و معنوی، پشتوانه رزمندگان و جهادگران در میدان جنگ بود.

نتیجه‌گیری

در یک تعریف ساده؛ می‌توان گفتمان را زبان و رای جمله و عبارت دانست، به شکلی که زمینه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی هم در تفسیر و کنکاش متن ملحوظ شود. در این پژوهش

نیز براساس روش تحلیل گفتمان کاربردی سعی شده است با لحاظ کردن زمینه‌های متن، دال‌های اساسی متن وصیت‌نامه سرداران شهید شهرستان خلخال کشف شود.

دال‌های گفتمان وصیت‌نامه سرداران شهید شهرستان خلخال را می‌توان اینگونه جمع‌بندی نمود که محوریت این دال‌ها براساس مبانی اسلامی و شعارها و اهداف انقلاب اسلامی بوده است. هدف غایی از شرکت در دفاع مقدس، کسب رضایت الهی و تقرّب به خدا و نه کسب منفعت و چشم‌داشت‌های مادی و دنیوی، همچنین زنده نگه‌داشتن دین اسلام و زمینه‌سازی برای ظهور منجی عالم بشریت حضرت مهدی (عج الله تعالی) بوده است. از نظر شهدا، ولایت‌مداری و وحدت امت اسلام زیر پرچم ولایت فقیه موجب پیروزی بر دشمن خواهد شد. عقلانیت و معنویت به عنوان دو محور همسو، هماهنگ با هم در جهت ارتباط و تقرّب به پروردگار در وصیت‌نامه‌ها تعریف شده است. حق الناس و حق الله دو ارزش والا در عبارات و صایا قید شده و شهادت در نظر آن‌ها یک توفیق و جایگاه ویژه دارد که در سطر به سطر و صایا پیوندی عمیق با قضایای عاشورا و قیام امام حسین (ع) دارد. استکبارستیزی به معنای مبارزه با قدرت‌های به غیر «الله» آمده است که خود را قدرت برتر در عرض قدرت الهی می‌دانند. مسجد؛ همواره در طول جنگ به عنوان یک پشتوانه مادی و معنوی برای رزمندگان بود و در حفظ و پویایی مساجد و حضور آحاد مردم جامعه در این مکان مقدس مورد سفارش قرار گرفته است.

منابع:

- ۱- قرآن کریم
- ۲- بشیر، حسن (۱۳۹۱). رسانه‌های بیگانه: قرائتی با تحلیل گفتمانی، تهران: سیمای شرق.
- ۳- حسینی، سیدحمید (۱۳۸۶). مفهوم‌پردازی آسیب‌شناسی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، همایش آسیب‌شناسی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، دانشگاه مازندران.
- ۴- دونزباخ، ولفگانگ (۱۳۹۸). فلسفه ارتباطات (دانشنامه موضوعی بین‌المللی ارتباطات). مترجم: احسان شاه قاسمی. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- ۵- ربیعی، علی و تمنایی، امیرحسین (۱۳۹۲). تحلیل گفتمان وصیت‌نامه شهدای جنگ تحمیلی. مطالعات جامعه‌شناختی. دوره ۲۰. شماره ۲. ۱۶۱-۱۸۶.
- ۶- شجاعی باصیری، علیرضا (۱۳۸۵). تحلیل محتوای وصایای شهدای پاسدار و بسیجی استان چهارمحال و بختیاری، بنیاد شهید.
- ۷- شریعتی، علی (۱۳۸۸). حسین وارث آدم، تهران: قلم.
- ۸- فرکلاف، نورمن (۱۳۸۹). تحلیل انتقادی گفتمان. ترجمه: گروه مترجمان، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- ۹- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۳). جامعه‌شناسی، تهران: نشر نی.
- ۱۰- محمدپور، احمد (۱۳۹۷). ضد روش: زمینه‌های فلسفی و رویه‌های عملی در روش-شناسی کیفی، تهران: نشر لوگوس.
- ۱۱- مطهری، مرتضی (۱۳۶۸). مجموعه آثار؛ جلد ۱، تهران: انتشارات صدرا.
- ۱۲- مهدوی، سمیه سادات و اسدیان، مونا (۱۳۹۵). مقدمه‌ای بر تحلیل گفتمان در تحقیقات اجتماعی. روزنامه‌نگاری الکترونیک. سال اول. شماره سوم. ۵۱-۸۲.
- ۱۳- میدی، رشیدالدین، کشف‌الاسرار و عده‌الابرار، به اهتمام علی اصغر (۱۳۶۱) چاپ چهارم، تهران: امیر کبیر.
- ۱۴- نظری، محمود؛ محمدرضا سرمدی؛ مهران فرج‌الهی و زهره اسمعیلی (۱۳۹۸). کشف مبانی فلسفی آموزه‌های تربیتی وصیت‌نامه شهدای دانشجوی دوران دفاع

مقدس. نشریه علمی پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی. سال بیست و هفتم.
دوره جدید. شماره ۴۴. ۱۱۱-۱۳۷.

۱۵- نوین، حسین (۱۳۸۷). سیری در وصایای شهدا، تهران: انتشارات شاهد.

۱۶- یورگسن، ماریان و فیلیپس، لوئیز (۱۳۸۹). نظریه و روش در تحلیل گفتمان. ترجمه
هادی جلیلی. تهران: نشر نی.

